

Det här är den granskade manuskriptformen (*final draft*) av följande artikel:

Lindström, Jan & Wide, Camilla. 2015. Finlandssvenskt samtalsspråk. I: Marika Tandelfelt (red.), *Gruppspråk, samspråk, två språk. Svenskan i Finland – i dag och i går I:2*, 91–126. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. ISBN: 978-951-583-337-2.

Jan Lindström & Camilla Wide

6. Finlandssvenskt samtalsspråk

Ett område där svenskan i Finland uppvisar intressanta skillnader jämfört med svenskan i Sverige är samtalsspråket. Även om de flesta svenskspråkiga finländare förr eller senare lägger märke till att man samtalar på ett lite annorlunda sätt på svenska i Sverige än i Finland, finns det inte ännu en heltäckande bild av de skillnader som förekommer.¹ I detta kapitel ska vi lyfta fram de fenomen som noterats i tidigare och pågående forskning samt diskutera vad fenomenen berättar om finlandssvenskt samtalsspråk och samtalsstil mer generellt.² Infallsvinkeln är samtalsanalytisk men vi försöker hålla presentationen på en allmän nivå som inte förutsätter kännedom om tidigare forskning och forskningsmetodik.

Deltagare i samtal är engagerade i ett ständigt pågående dialogiskt växelspel med varandra, medan de som skriver vanligen formulerar sig utan direktkontakt med mottagaren. Talarna konstruerar sina inlägg löpande och responderar snabbt på vad den andra parten har sagt, de signalerar medhåll eller brist på detta, förvissas sig om den andras uppmärksamhet och orienterar sig mot lämplig social närhet eller

¹ I forskningsprogrammet *Interaktion och variation i pluricentriska språk – Kommunikativa mönster i sverigesvenska och finlandssvenska* (IVIP) jämförs svenskan i Finland och svenskan i Sverige med avseende på interaktion och pragmatik. Fokus ligger på institutionella samtal inom service, lärande och vård. Programmet, som finansieras av Riksbankens jubileumsfond 2013–2020, är ett samarbete mellan Stockholms universitet, Helsingfors universitet, Åbo universitet och Institutet för språk och folkminnen i Göteborg. Programmet leds av professor Catrin Norrby vid Stockholms universitet. Kapitelförfattarna leder delprojekten i Helsingfors respektive Åbo. (Se Norrby m.fl. 2014.)

² Saari 1997 sammanfattar några av de tidigare iakttagelserna av finlandssvenska samtalskonventioner.

distans i relation till samtalspartnern. De krav som den omedelbara sociala interaktionen ställer lämnar spår i samtalsspråket, som därför innehåller drag som saknas eller är mindre vanliga i skriftspråket.³

De senaste decenniernas forskning har gett ny kunskap om det svenska samtalsspråkets egenart, bland annat vad gäller bruket av sociala signalord (*diskursmarkörer*)⁴ som *aj* och *jå* samt hur talarna formulerar och omformulerar sina yttranden i realtid.⁵ Det här kapitlet kan dock inte redogöra för alla aspekter av samtalsspråk eller de specifika villkor som råder i mikrosocial interaktion. I stället koncentrerar vi oss på vissa punkter där det finlandssvenska samtalsspråket avviker från sättet att samtala i Sverige. Som det kommer att visa sig handlar många av skillnaderna om centrala interaktiva praktiker, såsom bruket av sociala signalord.

Samtalsspråket innefattar naturligtvis en hel del social och regional variation också inom Finland, men detta beaktas inte i första hand i denna beskrivning.⁶ De språkdrag som vi tar upp är sådana som i varierande omfattning förekommer hos talare av svenska i Finland oberoende av region. Vi inleder med att diskutera signalord i avsnitt 1 och behandlar efter det bindeord som *att* i avsnitt 2. Referenspraktiker, dvs. metoder att hänvisa till någon eller något som har omtalats eller är bekant från en annan situation, tas upp i avsnitt 3. Mer allmänna aspekter av samtalsstil behandlas i avsnitt 4. Kapitlet avslutas med en diskussion kring finlandssvensk samtalskultur mer generellt.

6.1 Signalord i social interaktion

³ Se t.ex. Linell 2005, Lindström 2008.

⁴ I språkvetenskaplig litteratur används vanligen benämningen *diskursmarkör* eller *diskurspartikel* för signalord som *ja*, *nej*, *nå*, *hördu*, *liksom*, *nog* (se t.ex. Lindström 2008, kap. 4).

⁵ Yttrandeformulering i dialogiskt språk diskuteras t.ex. i Linell 2005 och Lindström 2008.

⁶ För en beskrivning av den regionala variationen inom svenskan i Finland, se Ivars, volym I:1.

En stor del av de iakttagelser som gjorts i tidigare forskning om finlandssvenska samtal gäller signalord som i skriftligt material ofta betraktats som onödiga småord. I samtal spelar signalord emellertid en central roll. Social interaktion följer normer som reglerar sättet att ta turer i samtal och bemöta varandras bidrag. Detta interaktionella maskineri behöver smörjmedel för att det ska kunna fungera friktionsfritt, och här har små responsgivande ord som *mm*, *ja* och *nej* en central uppgift. Med sådana ord kan man t.ex. formulera minimala, bekräftande eller nekande, responser på frågor. De fyller då funktionen att hålla dialogen vid liv, vilket illustreras i exempel (1) nedan (se transkriptionsnyckel och materialförteckning i slutet av artikeln).

(1) TSL-94:10. Servicesamtal på telefon. (U)ppringare, (E)xpedit.

01 U: ni tar ju två mark per biljett
02 [e de så:]
03→ E: [jå:å] (0,2) jå:å

Responsiva signalord har också en viktig funktion som uppbackande bidrag, som inte så mycket bekräftar eller neget det den andra har sagt utan signalerar att den lyssnande parten hänger med och ger den andra klartecken att fortsätta sitt resonemang. Således signalerar *jå:å* i servicesamtalet på telefon i exempel (2) att expediten har tagit emot den bakgrundsinformation som uppringaren levererat och att hon inväntar den fråga som uppringaren antytt (rad 1: *ja fråga: en såhär sak*).

(2) TSL-94:03. Servicesamtal på telefon. (U)ppringare, (E)xpedit.

01 U: ↑hördu .hh ja fråga: en såhär sak att,
02 ja har en dotter som e hemst intresserad av drama?
03 (.) [.hh
04→ E: [jå:å
05 U: [å nu undra: ja att,
06 (0,3)
07 U: finns de på finlandssvenst håll (.) på sommarn
08 >någo sånhäna< dramaläger eller nånting #sånhänt#.

Att sådana uppbackande responser har en förbleknad svarsfunktion kommer fram i bruket av de negativa varianterna. I exempel (3)

signalerar *nä* – i stället för att bestrida vad den andra sagt – att den lyssnande parten har följt med och godkänner den andras resonemang.

(3) TSL-94:10. Servicesamtal på telefon. (U)ppringare, (E)xpedit.

01 U: *nä*: int e de stor men att (0,3)
02 de e int våra *biljettpriser heller*
03→ E: ***nä***:
04 U: att dedär a: (0,3)
05 ja men (.) nå de e en sak som so[m då]=
06 E: [mm.]
07 U: =vi får diskutera härç

Den godkännande uppbackningen (*nä*;) har en negerande form i exempel (3) därför att bidraget som den anknyter till innehåller en negation (rad 2: *de e int våra biljettpriser heller*). Svenskan har sålunda en samtalsgrammatisk regel som förutsätter en typ av polaritetsharmoni mellan en uppbackning och det bidrag som backas upp; dvs. om det föregående bidraget har positiv polaritet används uppbackningar av typen *ja*, men om polariteten är negativ används uppbackningar av typen *nej*.

Finlandssvenskt samtalsspråk utmärks av vissa säregna varianter av respons- och uppbackningsord och andra slag av diskursmarkörer. Svenskspråkiga i Sverige reagerar inte sällan på användningen av dessa varianter genom att konstatera att det är något som är annorlunda; ibland uppstår rentav missförstånd. Utöver jakande/nekande responsord tar vi i det följande upp nyhetsmarkörer som *aj*, appellativa signalord som *sidu*, modaladverb som *nog* och planeringsmarkörer som *dehär* och *dedär*.

Bland de jakande uttrycken är *ja*, såsom i exemplen ovan, det vanligaste, medan denna variant inte förekommer i Sverige. Standardsvenska uttryck som *ja* och *jo* är också i bruk, men speciellt *jo* kan användas i fler kontexter i finlandssvenska, t.ex. i instämmande responser som *jo precis*. Av de negerande svarsorden är *nä* vanligast, liksom i Sverige, men den rätt utbredda sidoförmen *ne* är att betrakta

som finländsk. Det är också karakteristiskt, även om inte uteslutande finlandssvenskt, att ovannämnda responsord kan uttalas på inandning (markering med en punkt före ordet), ibland med ett frikativt inledande ljud, t.ex. *.já*, *.jo*, *.tsho*, *.ne* samt i en särskild form med *u*-vokal, *.ju*. Responsord som uttalas på inandning produceras med dämpad röststyrka, och de förefaller också vara något svagare signaler om medhåll. De förekommer ofta bland de sista kommentarerna till det ämne som har behandlats i samtalet, varvid de verkar ha funktionen att signalera att det inte finns mer att tillägga till det som redan har sagts. Detta illustreras i exempel (4); för ett annat fall, se även exempel (5), rad 8.

(4) Spara talet: Vålox (SLS 2007:85). Dialektinspelning med intervjuare.

01 Int: de ha ju hålli förvånansvärt länge
 02 #om [man tänker så#.
 03 B: [jåo
 04 A: jåo:
 05 (0,7)
 06 Int: (vetdu va ja)
 07 om man tänker huden-
 08 hudant tryck de ha vari från [standard=
 09 A: [nåjå
 10 Int: =[språke å. .hh
 11→ B: [**jo**
 12 (1,2)
 13 Int: hu dedär, (0,5) talar ni lika som föräldrarna₂

I dialektintervjun från östra Nyland i exempel (4) kommer intervjuaren (Int) med en bedömning om den lokala dialektens livskraft. Intervjuarens bidrag får en serie medhållande uppbackande responser av de intervjuade ortsborna (A och B), *jåo* på rad 3 och 4 samt *nåjå* på rad 9. Den finala uppbackningen på rad 11 är *.jo* uttalat på inandning och följs av en paus, varpå intervjuaren går över till en ny fråga. Som utdraget visar finns det en rad regionalt färgade former av sociala signalord, i östnyländska mål, t.ex. diftongerade former som *jåo* och

näi.⁷ Också i allmänspråket finns mer utbyggda variantformer av svarsord, såsom *mjä*, *jåjå* och *nähä*.⁸

En funktionellt mer specialiserad grupp av uppbackande responsord är de så kallade nyhetsmarkörerna, dvs. ord som signalerar att lyssnaren har tagit emot ny information. Sådana ord är till exempel *aha* och *jaha* samt *aj* som i denna användning har särfinlandssvenska drag. Ett exempel på ett typiskt finlandssvenskt *aj* återfinns i utdraget i (5), där kunden (K) vid en biljettlucka blir informerad om färgkoderna i ett bokningssystem samtidigt som hon inser hur många av platserna till föreställningen hon är intresserad av som redan är bokade. *Aj* på rad 6 signalerar att ny information tagits emot och följs av en formulering av den nya insikten.

(5) HLUC:027. Servicesamtal. (E)xpedit, (K)und.

01 E: de e dom röda (0,2) som e lediga. (0,2) å gula.
02 (0,4)
03 K: röda e lediga?
04 E: ja
05 (0,3)
06→ K: **aj** de e sådär mycke reserverat.
07 (0,2)
08 E: .jå

Aj kan kombineras med andra responsiva uttryck som *aj ja*, *aj jaha*, *aj sjutton*, *aj just så*, *aj sidu* eller med formelmässiga yttranden som *aj de e på de sätte*, *aj de visste ja int*; jfr även *jaha aj ni ha lyft den* i (18), rad 4. Användningen som (neutral) nyhetsmarkör är främmande för svenskan i Sverige där *aj* primärt är en interjektion som signalerar plötslig upplevd smärta, t.ex. *Aj, det gjorde ont!*, eller negativ överraskning, t.ex. *Aj, så rädd jag blev!*⁹ Finlandssvenskans mer utbredda bruk av *aj* har antagligen påverkats av finskans *ai* som respons på nyheter.¹⁰

⁷ Se Palmén 2008.

⁸ För en översikt av uppbackningar i finlandssvenskt samtalsspråk, se Green-Vänttinen 2001.

⁹ Belägg av denna typ återfinns i första volymen av SAOB (*aj*), tryckt 1898.

¹⁰ Hakulinen m.fl. 2004:981, 997.

Det lilla ordet *nå* är ett av de mest utpräglade finlandssvenska sociala signalorden: det utmärker inledningar till frågor och svar, och det kombineras ofta med andra signalord som *nåjå*. I exempel (6) intervjuas en ljudtekniker (L), och intervjuarens fråga på rad 6 inleds med en kort inandning och ordet *nå*.

(6) SAM:RI2. Radiointervju.

01 L: att man då börjar å t- lyssna efter de här ljude
02 att (0,6) hu- hur de:e uppbyggt å (0,7) å så här
03 (0,9)
04 de de gör man (.) nästan automatist heller (.)
05 de ha ja märkt att de gör ja nästan allti
06 →Int: .h **nå** viken roll spelar ljuden sen i din fritid då
07 (1,5)
08 tröttnar dina öron
09 (1,0)
10 L: .h ja de händer ju nog till exempel
11 (1,1)
12 till exempel om ja lyssnar på musik (...)

I exempel (7) ställer samma intervjuare en annan fråga som tar fasta på att ljudteknikern är synskadad. Här inleds L:s svar på rad 3 med tvekljudet *öh* följt av *nå*.

(7) SAM:RI2. Radiointervju.

01 Int: skärps andra sinnen också (0,9) känsel, lukt,
02 (0,7)
03→ L: **öh nå** känselsinne (.) så de skärps nog (0,8)
04 de blir ju också för m- man använder ju också
05 sina händer hela tiden (1,1) så (1,1)
06 de blir nog också å å liksom man e hemst bra
07 ska vi säga så här i (1,2) i motoriken
08 att man kan hemst bra bedöma avstånd
09 bara med hjälp av av händerna
10 (2,1)
11 så att sån hänt lär man sej
12 men luktsinne vet ja nu sen int (0,8)
13 de sku ja nog säga att e (0,6)
14 de e väl °no lika som hos andra också°

Som exempel (6) och (7) visar används *nå* som en typ av markör för övergångar i samtal. En ny fråga, i synnerhet en sådan som introducerar ett nytt ämne eller en ny aspekt på ett ämne, kan innebära

en sådan övergång på intervjuagendan. Ett inledande *nå* gör då övergången tydligare och förbereder talarna för den. På samma sätt markerar *nå* i början av ett svar att talaren nu tar turen och försöker svara på frågan, vilket innebär en övergång på turtagningsplanet. Ytterligare kan *nå* signalera att talaren fokuserar eller godkänner bara en del av det som frågan tar upp, medan en annan del av (det komplexa) svaret innehåller en invändning. I exempel (7) kan vi notera att L tar fasta på och godkänner förslaget *känselsinne* i intervjuarens fråga, men avvisar det andra alternativet, nämligen att man som synskadad skulle ha ett speciellt bra *luktsinne* (rad 12–14).¹¹

Nå kan också markera gränser och övergångar inne i ett resonemang. I exempel (8) talar A om sitt barnbarn som försökte gunga med en gunghäst som hon hade lyft upp på sängen. På rad 7 växlar A från att återge händelserna till att kommentera dem, vilket inbjuder till reaktioner från lyssnarnas sida (*nu vet ni nu väl hu de gick me gunghästar å henne*). Övergången till kommentar markeras med det *nå* som står i början av rad 7.

(8) SAM:V2. Vardagligt samtal.

- 01 A: så dro hon den ti sängen
02 så ställde hon sej opp på gunghästen
03 >å så< klev hon opp i sängen=
04 M: =aj ((skra[ttar])
05 A: [å int no me de
06 så så kas:ta hon sej ner därifrån
07 → **nå** nu vet ni nu väl hu de gick me gunghästar å (henne)

Nå används inte i dagens sverigesvenska på samma sätt som i utdragen ovan. Däremot tycks ordet ha varit vanligare i äldre språkbruk, något som beskrivningen av *nå* i SAOB antyder. I dramadiolog från 1800-talet påträffas det också i användningar som påminner om de finlandssvenska, t.ex. som inledare i frågor: *Nå hvad svarade du den*

¹¹ För användningen av *nå* i finlandssvenska, se Lehti-Eklund 1992, Lindholm 2000.

*plågoanden?*¹² Som uppmärksamhetssignal, speciellt i förebrående yttranden torde *nå* kunna användas även i dag, både i Sverige och i Finland: *Nå nå, sakta i backarna!* Finskan har ett bruk av signalordet *no* som är parallellt med det finlandssvenska.¹³

Hej är en vanlig interjektion som används som hälsning och anrop. I finlandssvenska samtal används *hej* också som en övergångssignal, en signal som dock är kraftigare och mindre vanlig än *nå*. I exempel (9) talar diskussionsledaren (D) och några studenter om studier och språk i ett fokusgruppsamtal. De håller på att avsluta samtalsämnet språkkurser, då D på rad 12 kommer på ytterligare en aspekt av ämnet (jfr bruket av *ännu*). Denna vändning i samtalet markerar hon med ett *hej* i början av frågan *hu e de ännu me språkkurser?*.

(9) DYLAN:FG1. Samtal i fokusgrupp.

- 01 H: men litteraturen ha blivit mycke på engelska
02 (0,4)
03 D: just de
04 (1,2)
05 H: ja den ena [ja gick på va nog helt okej engelska
06 D: [ja
07 (0,8)
08 H: de de han tala va (0,3) nog helt bra
09 (0,4)
10 D: ja:
11 (0,4)
12→ D: . hh ä: **hej** hu e de ännu me språkkurser (0,4)
13 tycker ni att ni jö- de ingår ju vissa sånhä: språkrav
14 också i examen .hh va tycker ni om dom

Även *hej* som samtalssignal har en motsvarighet i användningen av *hei* i finskan.¹⁴

Svenskt samtalsspråk innehåller flera appellativa signalord som *hördu*, *vetdu* (*du vet*), *serdu* och *förstårdu* samt plurala varianter av dessa med *ni*, t.ex. *hörni*. Till denna grupp hör *sidu*, som är att betrakta som en

¹² *Lejonets unge* av Harold Gote (Frida Stéenhoff), 1896; ur korpusen *Svensk dramadialog*, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

¹³ För *no* i finskan, se Hakulinen m.fl. 2004:781, 986.

¹⁴ För *hei* i finskan, se Hakulinen m.fl. 2004:818.

finlandssvensk uttalsform av 'ser du'. *Sidu* har också en del användningar som inte är så typiska för *serdu* i Sverige. Ordet förekommer två gånger (rad 4 och 13) i exempel (10) som är hämtat från ett vardagssamtal där man diskuterar renovering av gamla hus och det ökade intresset för antikviteter i Finland.

(10) HGRIS:1. Vardagligt samtal. T=värd, S=värdinna, U=gäst.

01 T: på [finst] håll hade di ju också blivi=
02 S: [jå:]
03 T: =intresse[rade av [de här]
04→ U: [nå **sidu**
05 S: [jå]
06 T: [av de här så] de
07 U: [ja de:e bra de]
08 (0,2)
09 U: de:e [bra] jå:
10 S: [jå:]
11 T: fö i Sverige så e de ju he:lt (0,4)
12 lik[som där har-]
13→ U: [men **sidu** där har] de ju [vari] allti=
14 S: [jå:]
15 U: =man måst komma ihåg att Sverige har int gått någo krig
16 å annat så [di ha- har]=
17 S: [jå:]
18 U: =kunna sätta ner sina pengar på andra saker
19 S: jå: [jå:]
20 T: [jå:]

I den första användningen (rad 4) fungerar *sidu* som ett responsord som signalerar att talaren tagit emot ny information, ungefär med innebörden 'ser man på'. I den senare användningen (rad 13) inleder *sidu* tillsammans med bindeordet *men* ett förklarande yttrande som syftar till att övertyga den andra parten om ett sakförhållande. Speciellt den förra av de två användningarna är karakteristiskt finlandssvensk, möjligen influerad av ett liknande bruk av verb för seende i finskt samtalsspråk, *kato*, *katoppas*, *kappas*.

Modaladverbena *ju*, *nog* och *väl* är ett frekvent inslag i svenskt samtalsspråk. Av dessa är det *nog* som används olika i Sverige och Finland. Adverbet har innebörden 'visst' i Finland, medan det också,

och kanske oftare betyder 'antagligen' i Sverige.¹⁵ I finlandssvenskt samtalsspråk är *nog* – som kan uttalas som *no* eller *nu* – vanligt förekommande och påverkas av bruket av det semantiskt besläktade adverbet *kyllä* eller *kyl* i finskan.¹⁶ *Nog* är en bekräftande markör som antyder en kontrast mellan två ståndpunkter eller förväntningar som uppstått i samtalskontexten. I exempel (11), där man diskuterar det tunga novembermörkret, finns det flera *nog* (*no* och *nu*) med vilka talarna relaterar sina bidrag till varandra. S har just berättat om en väninna som lider av ensamhet och att den mörka årstiden inte gör saken bättre. På rad 1 följer en kommentar till de dystra senaste dagarna (*de ble nästan ingen dag*) som får U:s medhållande respons.

(11) HGRIS:1. Vardagligt samtal. T=värd, S=värdinna, U=gäst.

- 01 S: men de va så att de aldri blev li-
 02 [de ble nästan ingen dag]
 03 U: [de:e nästan () hela dag]
 04 U: ne: precis jä=
 05 S: =jäo
 06 (1,6)
 07→ S: **no** blir man lite deprimerad=
 08 U: =mm=
 09 S: =mi- mindre
 10 (0,8)
 11→ T: ((harkling)) de e **nog** en tung tid de här
 12 på [någo vis]
 13 U: [nå på någo] sätt jä
 14→ **nu** e de så att nu fa-
 15→ **nu nu nu** borde man få lite sol]
 16 T: [man e lite deppi]
 17 man e lite deppi [eller]
 18→ U: [jo:] de e **nog** sant jä
 19 man borde gå så där ordentlit i: ide

Efter en paus på 1,6 s. tillägger S en bekräftande kommentar som inleds med *no*. Adverbet binder kommentaren till den föregående kontexten, där man talat om depression och understryker att det är en fullt rimlig följd av mörkret att man blir *lite deprimerad* (samtidigt avfärdas kraftigt en tänkbar motsatt åsikt). T fäller en medhållande

¹⁵ Se Thelander 2008.

¹⁶ Se Hakulinen & Saari 1995, Saari 1995.

kommentar på rad 11 som också för diskussionen till ett allmännare plan, dvs. årstiden är tung för alla. Samtidigt som *nog* bekräftar medhålllet signalerar adverbet T:s perspektivskifte. Också U fortsätter med en medhållande kommentar, men inflikar tillsammans med T en modifikation, *på någo sätt* (rad 13), som visar att talarna håller på med att förhandla om hur deras ståndpunkter passar ihop med varandra. Efter det introducerar U på rad 15 ett nytt perspektiv på frågan – med yttranden inledda med *nu* 'nog' – och pekar på behovet av solljus. T fortsätter dock att tala om att man är lite deprimerad och U bekräftar sitt medhåll på rad 19, men även här går hon vidare med ett (skämtsamt) förslag till lösning (*man borde gå så där ordentlit i ide*). Talarna bekräftar således sin samstämmighet, men har egna synvinklar på ämnet som diskuteras: T talar om följden av mörkret medan U tar fasta på vad man borde göra för att kunna klara av det.

Det är emellertid inte alltid helt klart om uttalsformen *nu* är en variant av modaladverbet *nog* eller om det är fråga om en modal användning av tidsadverbet *nu*. Den senare användningen är typisk för nyländsk finlandssvenska, medan den begränsar sig till vissa uttryckssätt i Sverige, t.ex. konditionala satser av typen *om nu någon skulle vara intresserad av det*. Det finlandssvenska bruket av det nedtonande *nu* illustreras i exempel (12).

(12) HGRIS:1. Vardagligt samtal. S=värdinna, U=gäst.

01 U: du som e i skola du [vet ju] bättre än ja=
02 S: [jå:]
03→ U: =men ja har **nu** vari å tura¹⁷ allti då å då,

Innebörden av det temporalt försvagade *nu* är inskränkande: det som sägs gäller med vissa reservationer eller är av parentetisk karaktär. Till exempel i (12) presenterar U sin erfarenhet av skolvärlden (rad 3) som perifer i förhållande till S som har en fast anställning i en skola. Denna

¹⁷ *Tura* betyder här 'vikariera'; jfr *turas om*.

användning stöds av motsvarande bruk av finskans temporala adverb *nyt*.¹⁸

Typiskt för finlandssvenska samtal är också bruket av de demonstrativa pronomenen *den här* och *den där* som signalord vid talplanering. När neutrumformerna *dehär* och *dedär* används vid talplanering syftar de inte på något som sagts i samtalet eller som annars är känt för samtalsdeltagarna. Snarare har de en samtalsreglerande funktion: de bidrar till att strukturera den information som presenteras eller själva samtalet. I utdraget i exempel (13) används *dedär* två gånger på detta sätt. I utdraget, som är från ett vardagligt samtal mellan några äldre kvinnor, berättar M på rad 6 och 8–9 vart hon åker tåg när hon är på väg till sommarstugan. Hon använder först *dedär* mitt i en prepositionsfras: *ti dedär Ekenäs* (rad 6). Efter att hon har förklarat varför hon åker just till Ekenäs (rad 8–9) följer en paus på 1,8 sekunder i samtalet. När M på rad 14 tar turen på nytt använder hon *dedär* som signalord en gång till, nu tillsammans med bindeordet *men* (*men dedär*).

(13) SAM:V2. Vardagligt samtal.

- 01 E: ja Elmer ko[m också allti ti Karis s- s- (.)
02 M: [mi-
03 E: e[mot mej=
04 M: [#(nå)
05 E: =sedan från ()
06 →M: Mirjam brukar komma ti **de[där** Ekenäs
07 (?): [ti Ekenäs
08 M: för att# (0,5) att de:e ju närmare
09 °när man åker° ti Ekenäs [()
10 E: [ja man kan kombinera
11 me någån upp[köp °å sån dánt°
12 M: [ja just de
13 (1,6)
14 →M: °**men dedär**°
15 (1,8)
16 M: nū ha vi gjort på de vise å ja tycker de:e hemst skönt
17 system han får då (.) på torsdagen [när han [...]

Planeringsfunktionen förekommer i de flesta finlandssvenska varieteter (eventuellt med undantag av åländskan). I vissa varieteter är *den här*

¹⁸ Se Hakulinen & Saari 1995, Saari & Lehti-Eklund 2015.

vanligare vid talplanering och i andra är *den där* vanligare men i de flesta varieteter kan båda förekomma i den här funktionen. Det finns också talare som växlar mellan dessa pronomen vid talplanering.¹⁹ I sverigesvenska varieteter används pronomenen *den här* och *den där* inte vid talplanering av det slag som illustreras i exempel (13).

Exempel (13) visar två av de kontexter i vilka *den här* och *den där* används i talplanerande funktion. På rad 6 (*ti dedär Ekenäs*) har *dedär* en fokuserande funktion och riktar uppmärksamheten på något centralt i sammanhanget. Medan E åker tåg till Karis åker M tåg till Ekenäs. På rad 14 har uttrycket *men dedär* en avrundande funktion: talaren har kommit till en punkt där hon kan lämna över turen till någon annan, vilket framgår av de pauser som föregår och följer efter hennes tur (rad 13, 15). Då ingen annan tar turen fortsätter hon att tala om hur hon tar sig till sommarstugan (rad 16: *nu ha vi gjort på de vise å ja tycker de:e hemst skönt ...*).

En annan typisk kontext för *den här* och *den där* som talplaneringsmarkörer är i början av turer eller större helheter inom samtal.²⁰ Utdraget ur en dialektintervju i Nedervetil i Österbotten i (14) visar ett exempel på detta. I utdraget använder intervjuaren neutrumformen av pronomenet *den här* (*dehe:*) när hon ställer en ny fråga till informanten efter det att diskussionen kring den tidigare frågan ebbat ut.

(14) Spara talet:Nedervetil (SLS 2006:227). Dialektinspelning med intervjuare.²¹

01 (0,3)
02 Inf: ((skrattar)) .hhh
03→ Int: **dehe:** [(.)] bru:ka du lesa mytsi .h
04 Inf: [.hh]
05 (0,4)
06 Inf: mt nå förr. ja ha se:naste å:ren <int (.) haft

¹⁹ Se Wide 2011.

²⁰ Londen 2000, Wide 2011.

²¹ Utdraget är transkriberat ljudenligt så att det återger uttalet så noggrant som möjligt. Detta är konventionen då dialektalt tal skrivs ner.

07 så myki> ti:d (.) kånstit ((sk[rattar])
08 Int: [mm:m

Den talplanerande funktionen är tydlig i exempel (14): formen *dehe*: förekommer vid övergången från ett samtalsämne till ett annat och signalerar att ett nytt ämne eller en ny aspekt av det som diskuterats, i detta fall en fråga om något helt annat, kommer att introduceras; jfr även *nå* i (6).

Också vid bruket av demonstrativa pronomen som planeringsmarkörer föreligger ett snarlikt mönster i finskan.²² I finska används emellertid bara det distansmarkerande pronomenet *tuota* 'den där' (i kasus partitiv *tuota, tota*), och inte närhetsvarianten *tämä* 'den här', i talplanerande funktion.²³

6.2 Bindeord mellan samtalsbidrag

Ett annat karaktäristiskt drag i finlandssvenskt samtalsspråk är bruket av vissa bindeord (konjunktioner) i kontexter som avviker från det normenliga bruket i svenskt skriftspråk. Bindeord som *för*, *men* och *att* signalerar relationen mellan det som sägs och det som sagts innan. Många bindeord, t.ex. *att*, inleder bisatser. I exempel (15) används dock *att* på ett sätt som inte är typiskt för bisatser. I exemplet diskuterar styrelsemedlemmarna i en ungdomsförening en festsal som de planerar att hyra.

(15) SAM:M2. Mötessamtal.²⁴

01 H: men den e den e nog enorm (.)
02 de e [liksom fem meter ti take °eller någo sånt°
03 R: jä
04→ H: **att** de sku liksom va: smockfullt me människor
05 för att de ska bli (någo).

²² Demonstrativa pronomen används också som planeringsmarkörer i andra språk, t.ex. japanska, kinesiska och spanska (se Hayashi & Yoon 2006).

²³ Se Etelämäki & Jaakola 2009.

²⁴ För analys av exemplet, se Lehti-Eklund (2002:96).

I skriftspråket används *att* i bisatser som anknyter direkt till en huvudsats (t.ex. *H påpekar att det är fem meter till taket*). Den sats som *att* inleder på rad 4 i exempel 13 kan inte kopplas ihop med någon huvudsats. Snarare utgör *att*-satsen en grammatiskt självständig helhet. När H använder satsen på rad 4 drar hon en slutsats som är en följd av det hon sagt tidigare om festsalen. Eftersom det är fem meter till tak i festsalen krävs det många deltagare i de evenemang som ordnas där, för att de ska bli lyckade.

Självständiga *att*-satser av den typ som illustreras i exempel (15) förekommer även i samtalsspråket i Sverige.²⁵ De är emellertid mer frekventa i finlandssvenskt samtalsspråk,²⁶ vilket sannolikt beror på ett liknande bruk av det motsvarande bindeordet *että* 'att' i finskt samtalsspråk.²⁷ Därtill verkar kombinationer av *att* med andra bindeord vara vanligare än ett ensamt *att* i sverigesvenska samtal. I stället för en sats med endast *att*, som i (15), kan man sålunda i ett sverigesvenskt samtal förvänta sig en sats inledd med *så att*: *så att det ska vara smockfullt med människor för att det ska lyckas*.²⁸

Inte bara belägg i resonerande kontexter av den typ som illustreras i exempel (15) förekommer i sverigesvenska samtal (om än mindre frekvent). Där påträffas också självständiga *att*-satser som klargör eller specificerar något som sagts innan, t.ex. *men du har inga symptom från luftvägarna **att** du tycker de e jobbit å andas eller **att** de trycker över bröstet eller nåt sådant?* från ett samtal till Giftinformationscentralen i Sverige.²⁹ Det som däremot inte förekommer i samtal i Sverige är bruket av självständiga *att*-satser i kontexter där *att*-satserna används på ett mer övergripande plan i kommunikationen, t.ex. för att signalera

²⁵ Se Lyngfelt 2003, Anward 2003.

²⁶ Lehti-Eklund 2002, Lyngfelt 2003.

²⁷ Se t.ex. Laury & Seppänen 2008.

²⁸ Självständiga satser med komplexa bindeord som *så att* och *för att* förekommer också i finlandssvenska samtal (se Londen & Lindström 2007, Lindström & Londen 2008 för en analys av komplexa bindeord med *att* i svenskt samtalsspråk).

²⁹ Exemplet är från GIC-korpusen (telefonsamtal till Giftinformationscentralen, samtal nr 16519; se Landqvist 2001:43).

övergången mellan olika skeden i en berättelse (eller andra kommunikativa verksamheter) eller för att markera en avslutning av ett ämne som diskuterats, exempelvis just en berättelse.³⁰ Ett exempel på bruket av *att*-satser i den avslutande fasen av en berättelse illustreras i exempel (16), där T berättar om sina erfarenheter av möss i sommarstugan.

(16) SAM:V2. Vardagligt samtal.

- 01 T: först va de in i en sån dän ask å så va de in i en
02 plastpåse. .h >å så så: ja att den dä plastpåsen< va
03 alldes söndergna[°gad°
04 E: [jå
05 (0,3)
06 M: °.ju°
07→ T: ↑**att** där ha°de di vari o[ckså°
08 E: [jå
09 M: [jå:å di (.)
10 di e [hems-
11→ T: [**att** hur kommer di ti alla möjliga
12→ [>sådana< ställ[en
13 M: [jå
14 E: [di e så nyfikna sen så di må[st ju in
15 M: [.jå
16 E : på [allt (.) där [di bara kan
17 M: [jå:
18 T: [mm
19 M: [å när di (.) får vara i lugn å ro så
20 att när ja hade vari två veckor borta (...)

I exempel (16) använder T två självständiga *att*-satser i slutfasen av sin berättelse. I båda fallen har *att*-satserna en avrundande funktion. Efter att T har berättat om det sista stället där mössen hade lämnat spår efter sig i sommarstugan konstaterar hon *att där hade di vari också* (rad 7). Med *att*-satsen summerar hon det hon sagt och kommer med en slutkläm om mössens beteende. När de andra deltagarna har gett korta responser på detta använder hon en *att*-sats till och ställer frågan *att hur kommer di ti alla möjliga sådana ställen?* (rad 11–12) som kommenterar mössens beteende mer generellt, med utgångspunkt i det hon nyss berättat om deras framfart i hennes sommarstuga. E besvarar

³⁰ Se Lehti-Eklund (2002:97).

T:s fråga på rad 14 och 16 (*di e så nyfikna sen så di måst ju in på allt (.) där di bara kan*). Efter det tar M turen och berättar om sina erfarenheter av möss i sommarstugan.³¹

Ännu ett exempel på den utbredda förekomsten av *att* i finlandssvenska manifesteras av bruket av det sammansatta bindeordet *men att*. Talarna använder *men att* särskilt i argumenterande sekvenser som har tre led: talaren formulerar först en ståndpunkt, sedan flikar den in någon alternativ synpunkt, men till slut återgår talaren till sin ursprungliga ståndpunkt med ett yttrande som inleds med *men att*.³² Ett exempel på bruket visas i utdrag (17) där två gymnasister (A, B) pratar med en diskussionsledare (D).

(17) HUSA:03. Samtal med gymnasister (A, B) och (D)iskussionsledare.

- 01 D: borde vi ha mera invandrare eller
02 A: nä (.) ja tycker int
03 D: vaffö int
04 A: **fö ja tycker de finns nu ren ganska mycke av dom**
05 (1,5)
06 A: um (2,0) int vet ja (.) di (.)
07 nåja nå de förstås, de hjälper ju dom
08 att dom slipper bort därifrån var di har de svårt
09→ å sådär **men att** (1,5) .hh °int vet ja°
10 **ja tycker på nåt sätt att de finns ganska mycke**
11 **ren av dom**
12 B: egentligen tar vi ju ganska lite
13 [om man tänker på andra länder
14 D: [jä

Strängt taget kan *att* i kombination med *men* verka överflödigt. Bruket kan dock motiveras av att *men*, som vanligt, anger en kontrast, medan *att*, i likhet med det generellt summerande *att* som noterats i exempel (16), signalerar att det som talaren kommer att säga redan har sagts eller aktualiserats tidigare och att utsagan därmed kommer att utgöra något slags slutkläm.

Kombinationen *men att* används också i kontexter där man inte ser en lika klar tredelad argumenterande sekvens som i typfallet i exempel

³¹ För analys av sekvensen, se Lehti-Eklund (2002:97).

³² Londen & Lindström 2007, Lindström & Londen 2008.

(17). I exempel (18) pratar en äldre man (T) och två äldre kvinnor (S och U) om en tung soffa som S och T har lyft på tu man hand och om olika hjälpmedel ("remmar") som kunde göra lyftandet lättare. U kommer med en avslutande kommentar som påminner talarna om riskerna med att lyfta tunga föremål *i vår ålder ren* (rad 19). Denna kommentar inleds med *men att* och kan ses som ett avståndstagande från ett tidigare inlägg där U kommenterade fördelar med hjälpmedel (rad 17).

(18) HGRIS:01. Vardagligt samtal. T=värd, S=värdinna, U=gäst.

01 S: vi va bara tre när vi sku [ta den där
 02 T: [jå:
 03 (0,3)
 04 U: jaha aj ni [ha lyft] den [()]
 05 S: [jå:] [jå:å]
 06 T: [mm
 07 U: [oj sjutton jå:
 08 T: [mm
 09 S: [men de va nog nära på att de int sku ha gått
 10 U: [ne: ne: men de:e allti de där att man
 11 T: [mm
 12 S: [jå:]
 13 T: [då borde] man ha haft vet du
 14 rem[mar som man har sån där som man bär]
 15 U: [jå: precis (.) de ja tänkte att de:e lätt]
 16 S: jå:
 17 U: jå: att de blir bättre balans liksom i den
 18 S: mm:m
 19→ U: mt **men att** de:e just att d- man får va jätteförsiktig
 20 i vår ålder ren att man int får ö: de där
 21 mt .hh ryggbräck å sån hänt=
 22 T: [jåjå:
 23 S: [jå:å

Sådana här fall kan kanske tolkas som komprimerade versioner av fullt utförda tredelade argumenterande sekvenser som den i exempel (17). *Men att* föregås av en alternativ synpunkt som tar upp fördelar med en viss lyftteknik, *de blir bättre balans liksom i den* (rad 15, 17), men den ståndpunkt som formuleras med det inledande *men att* på rad 19–20 framstår som given och aktualiserad i det föregående (att det var mycket svårt att lyfta soffan) eller av talarnas gemensamma kunskap, exempelvis gällande deras ålder och behovet av att ta det försiktigt med vissa fysiska ansträngningar. En sådan användning av *men att* –

analogt med *så att* – verkar således i allmänhet signalera att ett samtalsförlopp kommit till sitt slut. Användningen får antagligen stöd av finskans motsvarande konstruktion *mut et(tä) 'men att'*.³³

Onödig mångordighet förefaller ligga bakom bruket av ordkombinationen *därför för att* som ett slags sammansatt kausalt bindeord.³⁴ Språknormen föredrar här entydigt ett val mellan antingen *därför att* eller *för att*. I vardagligt finlandssvenskt bruk förekommer *därför för att* i synnerhet i svar på *varför*-frågor. Ett exempel finns i exempel (19), rad 5, som kommer från en samtalssekvens med en gymnasist (H) och en diskussionsledare (D). Diskussionsledaren frågar varför H inte kan tänka sig att söka till handelshögskolan (Hanken) genom att först välja en utbildning på en handelsskola (Lilla Hanken) i stället för att gå på gymnasiet (rad 1–2, 4).

(19) HUSA:24. Samtal mellan en gymnasist (H) och (D)iskussionsledare.

- 01 D: men om du nu fundera på Lilla Hanken,
02 vafför liksom, eller alltså Hanken=
03 H: [int Lilla Hanken
04 D: =[vafför gick du int via Lilla Hanken vafför
05→ H: **däfför för att** ja ja kan ändå (.)
06 fö att du måst ju skriva studenten sen (.)
07 för att slippa ti Hanken
08 D: måst man nä:
09 H: ja:å

I responser av det här slaget får *därför* extra prominens som direkt svar, medan *för att* leder in i ett vidare resonemang. Man kan notera att H inte upprepar *därför* på rad 6 – som inte är en direkt responsposition – utan tar ny sats i sin förklaring med bara *fö att* (*du måst ju skriva studenten*). Men trots att det finns sekventiella faktorer som kan gynna kombinationen av *därför* och *för att* är bruket inte normenligt och det påträffas inte heller i samtalsspråket i Sverige.

³³ Jfr Hakulinen m.fl. 2004:859, 1166.

³⁴ Se Lindström & Londen 2008.

6.3 Referenspraktiker

Ytterligare ett område där finlandssvenskt samtalsspråk uppvisar skillnader gentemot sverigesvenskt är de så kallade referenspraktikerna, dvs. handlingar där man dels hänvisar till någon eller något som är bekant eller som det har talats om tidigare, dels återger sådant som sagts eller kunde ha sagts i andra sammanhang. Skillnader förekommer exempelvis i användningen av demonstrativa pronomen som *den här* och *den där* och i sättet att markera citat i samtal. I detta avsnitt presenterar vi först det typiskt finlandssvenska bruket av demonstrativa pronomen och går efter det över till att diskutera sättet att introducera och markera citat, dvs. anförta tal.

I finlandssvenskt språkbruk finns det en tendens att använda demonstrativa pronomen oftare än i sverigesvenskt språkbruk.³⁵ Tendensen gäller både tal och skrift, men vi fokuserar här på bruket i tal.³⁶ Exempel (20) innehåller fyra belägg på det demonstrativa pronomenet *den där* inom ett och samma inlägg i ett vardagligt samtal. I samtalet diskuterar några yngre kvinnor bl.a. resor till utlandet. Utdraget är från slutet av L:s berättelse om en upplevelse som hon varit med om under en resa till Paris.

(20) SVESTRA: Tre flickor på café. Vardagligt samtal.

- 01 L: [ja va'att "mamma" vet du var *vi
02 va* (skr[att)
03 S: [(skratt) de låter jättefascineran[de
04 L: [ja så (.)
05→ liksom (.) fö att **den dä** Napoleongravana (.)
06→ e i (.) på ena delen av den **dä** Invalidkyrkan
07→ å **den dä** andra delen av **den dä** Invalidkyrkan
08→ e just **den dä** soldatenas (.) kyrka

³⁵ Tendensen noteras även av Hugo Bergroth i hans klassiska verk om finlandismer. När en finlandssvensk talare säger *Var snäll och ge mig den där brödkorgen* i en situation då det står endast en brödkorg på bordet handlar det enligt Bergroth (1928:128) om att använda *den där* "på ett sätt som för högsvensk språkkänsla ter sig något omotiverat".

³⁶ För en jämförelse av bruket av demonstrativa pronomen i finlandssvenska och sverigesvenska tidningstexter, se Wijk-Andersson 1993.

I tre av de fyra fallen i exempel (20) står det demonstrativa pronomenet *den där* framför namn på platser eller byggnader (*Napoleongravarna, Invalidkyrkan, Soldaternas kyrka*). Det handlar sålunda om hänvisningar till något unikt, dvs. fall där det normalt inte behövs en markering med demonstrativa pronomen för att göra det möjligt för lyssnarna att identifiera vad talaren pratar om.³⁷ I det fjärde fallet används *den där* i ett längre uttryck med frasen *andra delen av*. Här är det frågan om en del av en helhet (andra delen av Invalidkyrkan), där det också skulle räcka med att använda bestämd artikel (dvs. *den andra delen av Invalidkyrkan*) för att hänvisa till det som omtalas.³⁸ Samtliga platser och byggnader har omtalats flera gånger tidigare i berättelsen. När L på raderna 5–8 riktar uppmärksamheten på dem på nytt förklarar hon den poäng hon just har gjort om hur hon plötsligt under besöket i Paris insåg att hon och hennes mamma befann sig på ett av världens största krigsmuseum och hade tillbringat flera timmar där.

Liksom vid de flesta finlandssvenska särdrag handlar det inte om att man i finlandssvenska samtal skulle använda de demonstrativa pronomenen på ett helt annat sätt än i Sverige. Snarare är det fråga om frekvensskillnader: i finlandssvenska samtal fokuseras personer, varelser, ting eller företeelser som omtalas oftare med demonstrativa pronomen.³⁹ I vissa fall är frekvensen relativt hög i fall där demonstrativa pronomen sällan förekommer i sverigesvenskt språkbruk. Detta är t.ex. fallet vid namn som i exempel (20).⁴⁰

Frekvensen för demonstrativa pronomen är hög också i finlandssvenska dialekter. I vissa dialekter har pronomenen fått en utvidgad funktion som bestämd artikel.⁴¹ Strukturer med demonstrativa pronomen kan emellertid också utvecklas till uttryckssätt med en helt egen funktion i

³⁷ Demonstrativa pronomen används ofta i sammanhang där referenten är mindre aktualiserad eller där en kontrast uttrycks, t.ex. *Du ska köpa den här boken (inte den där)* (SAG 2:316).

³⁸ Se t.ex. Himmelmann 1996, SAG 3:155ff.

³⁹ Se kvantitativa uppgifter i Saari 1997, 2000, Sundman 2000, Wide 2011.

⁴⁰ Saari 2000:116.

⁴¹ Se Wide 2009 samt Ivars, föregående volym.

samtal. Detta är fallet med strukturer som det demonstrativa pronomenet *den* i östnyländska dialekter, vilket illustreras i exempel (21). Utdraget är ur en dialektinspelning gjord i Pernå i östra Nyland. I utdraget redogör T för sin familjesituation.⁴²

(21) Dialektinspelning i Pernå. Informellt samtal mellan några informanter som känner varandra.

- 01 T: .hhh å dedä:ran å dedä:ran vi ha fått tre ba:rn (0,4)
02 ba:rn från Indien ähm hä:r för tre: å:r tiba:ka
03 .hh å de dä-
04 A: °båånen° ((viskar))
05 T: BÅÅNEN jaa å trii (.) *joo* ((skrattar))
06 (.) å dedä:ran (1,4) vi ha nu (0,5) pyssla tä:r åm tåm å (0,2)
07→ för ida: så ha:r vi ennu .hhh **te minstingin**
08 hon a- (0,5) vari li:te sju:kår så vi få:r nu va
09 ba:rn (da:gvåård) dä:r sen då (...)

I standardspråket skulle man i en situation motsvarande den i exempel (21), rad 7, ha endast bestämd form (*minstingen*).⁴³ Strukturer med det demonstrativa pronomenet *den* (*de* eller *te*), har emellertid i östnyländskan inte samma funktion som bestämd form. Snarare har pronomenet *te/de* funktionen att rikta uppmärksamheten på något som är centralt i sammanhanget.⁴⁴ Informant T berättar i exemplet om hur barnbarnen utgör en viktig del av hans liv. En orsak till att han (och hans fru) fortfarande ägnar sina barnbarn mycket tid är att det yngsta barnbarnet (*te minstingin*) ofta har varit sjukt och därför behöver bli omskött mer än man kanske skulle vänta sig.

Bruket av demonstrativa pronomen har en motsvarighet i finskt språkbruk, vilket kan vara en förklaringen till att särdraget finns eller är så frekvent i finlandssvenska samtal. I finska som inte har någon bestämd artikel används demonstrativa pronomen (*tämä* 'den här', *tuo* 'den där', *se* 'den') oftare än i svenska. De demonstrativa pronomenen

⁴² Detta exempel är liksom exempel (14) ovan transkriberat ljudenligt så att det återger uttalet så noggrant som möjligt.

⁴³ Hänvisningen i exemplet är associativt (indirekt) anaforisk eftersom det yngsta barnbarnet kan identifieras via *barnbarnen* som nämnts tidigare. Associativt anaforiska hänvisningar är typiska för bestämda artiklar snarare än demonstrativa pronomen (se Himmelmann 1996:210f.; SAG 3:161)

⁴⁴ Se Wide 2008a, b.

uppfyller därför många olika typer av funktioner i finskt samtalsspråk.⁴⁵ Detta påverkar sannolikt det finlandssvenska språkbruket.⁴⁶ Men det frekventa bruket av demonstrativa pronomen i finlandssvenska samtal kan även avspegla ett äldre språkbruk.⁴⁷ Användningar som tidigare varit mer frekventa i sverigesvenskt språkbruk bevaras gärna i finlandssvenskt språkbruk om de har stöd i finskan (jfr ordet *nå* ovan).

Också sättet att markera citat eller anfört tal uppvisar likheter med motsvarande praktiker i finska samtal. Hit hör bruket av verbet *vara* och bindeordet *att* framför yttrandeselement som utgör citat av olika slag. Citaten består inte endast av något som en annan talare har sagt, utan kan även uttrycka känslor, attityder eller andra egenskaper hos den ursprungliga talaren.⁴⁸ I exempel (22) använder både H och J, som inte går på gymnasiet, *vara* och *att* två gånger framför citat som återger vilka reaktioner de fick från andra när de valde en annan utbildning.

(22) HUSA:10. Samtal med elever på handelsskola (H, J) och diskussionsledare.⁴⁹

- 01 H: de va samma me mej
02 att ja sku no också ha kommi in ti gymnasie
03→ å **famo va också att** va e dehär vaffö ska du int
04 ti gymnasie
05→ J: mm **alla va sådär att** vaffö far du int ti gymnasie
06 de e så bra å

I exempel (22) används *vara* som det verb som introducerar citaten i stället för t.ex. *säga*. Också i sverigesvenska samtal används *vara* som ett så kallat anföringsverb. Medan *vara* i finlandssvenska samtal typiskt står i preteritum framför citat som illustrerar vad en person tyckt eller tänkt vid en given tidpunkt, används presensformer av *vara* framför citat i sverigesvenska samtal för att illustrera åsikter eller tankar mer

⁴⁵ Se t.ex. Laury 1997, Seppänen 1998, Etelämäki 2006.

⁴⁶ Se Sundman 2000.

⁴⁷ Se Saari 2000.

⁴⁸ Henricson 2009.

⁴⁹ Exemplet presenteras i Henricson 2010 i en förkortad version.

generellt: *de e såhär å "ouesch tsk (.) va gör dom"*.⁵⁰ Även om det är fråga om samma verb, *vara*, finns det alltså både en formell och en betydelsemässig skillnad i hur verbet används som markör för citat. Det finlandssvenska bruket av *vara* visar även här likheter med bruket av motsvarande verb i finska (*olla* 'vara') framför citat. Men också i engelska används verbet *be* 'vara' på ett liknande sätt som i finlandssvenska samtal. Här har vi alltså att göra med en struktur i finlandssvenskt språkbruk som kan vara påverkad både av engelska och finska.⁵¹

Bruket av bindeordet *att* som markör för citatbörjan är betydligt vanligare i finlandssvenska samtal än i sverigesvenska, där t.ex. markören *ba* (som kommer från *bara*) i stället används frekvent,⁵² också i satser där talaren inte använt något verb för att presentera citatet: *pappa ba "nej det är för dyrt"*.⁵³ I finlandssvenska samtal verkar citat mer sällan presenteras utan något anföringsverb, men *att* kan ersätta anförings verbet i situationer där ett citat redan yttrats i samtalet. En annan funktion som *att* har i finlandssvenska samtal är att avgränsa citat då en talare återger flera yttranden eller tankar efter varandra: *han va helt eh "hej att nå att (0,3) vart ska du att hehe var ha du vari å"*.⁵⁴

6.4 Samtalsstil

Finlandssvenskt samtalsspråk har också en del egenheter som inte är direkt lexikala eller grammatiska utan som mer allmänt har med sättet att uttrycka sig på att göra. Genom sin samtalsstil signalerar talarna till exempel närhet eller distans i relation till varandra. Dessa övergripande

⁵⁰ Henricson 2009; exemplet är ur korpusen *Gymnasisters språk- och musikkvärldar*, Institutionen för svenska språket och Institutionen för musik- och filmvetenskap, Göteborgs universitet, 1997–1999.

⁵¹ Se Henricson 2011.

⁵² Henricson 2010.

⁵³ Exemplet och närmare analys återfinns i Eriksson 1997:160.

⁵⁴ Henricson 2010; se även Fremer 1998 och Lehti-Eklund för bruket av *att* som markör för citat.

stilistiska mönster är så konventionella att talarna sällan är medvetna om dem och deras egenart. Skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska stilistiska konventioner blir dock uppenbara när man jämför språkvarieteterna med varandra.

Finlandssvenskt samtalsspråk uppvisar exempelvis vissa skillnader gentemot sverigesvenskt samtalsspråk i fråga om tilltal. Den ommarkerade tilltalsformen är numera *du* i både Sverige och Finland, men *ni* förekommer fortfarande i viss mån som hövlighetsform i Finland, främst i så kallade institutionella samtal där den ena parten uppträder i en yrkes- eller expertroll. Till exempel i följande kundsamtal (23), inspelat på Luckan i Helsingfors, använder expediten pronomenet *ni* när han på rad 7 ställer en specificerande fråga till kunden, som i detta fall är en äldre man. Även kunden använder *ni*, men det kan tolkas som ett pluralt, kollektivt *ni*, '(alla) ni som jobbar här'.

(23) HLUC:118. Servicesamtal. (K)und, (E)xpedit.

01 K: var säljer ni den där Paros bok.
02 (0,8)
03 E: vilken?
04 (0,3)
05 K: Paros bok.
06 (0,8)
07→ E: va: (.) minns **ni** va den heter₂ (0,3) °boken°
08 (0,3)
09 K: ja: nå ja men tänkte att den va så berömd
10 att ni visste utan vidare.

Niandet har i Finland inte så negativa konnotationer som i Sverige där det äldre niandet, som mestadels försvunnit, ofta användes för att signalera distans uppifrån och ner (dvs. till en person utan titel).⁵⁵ Ett nytt niande har dock delvis uppstått inom servicesektorn i Sverige.⁵⁶

Typiskt för Sverige är att man där är mer benägen än i Finland att favorisera personligt tilltal. I institutionella samtal kan t.ex. en läkare tilltala en patient med förnamn och använda pronomenet *vi* för att

⁵⁵ Se Norrby m.fl. 2007, Tandefelt 2011.

⁵⁶ Se Tykesson-Bergman 2006:104.

inkludera patienten i en verksamhet som läkaren utför, t.ex. *men då skriver vi så Louise*.⁵⁷ Niande förekommer normalt inte och frekvensen för tilltal är överlag högre än i Finland. Också i Finland är duande den normala strategin i de flesta samtal mellan t.ex. läkare och patient, men man kan också finna belägg på niande, vilket kan vara förknippat t.ex. med samtalspartnerns ålder, som tydligen även i kundsamtalet i (23). Därtill finner man att läkaren i vissa samtal undviker att tilltala patienten helt och hållet. Detta är fallet i exempel (24) nedan.⁵⁸

(24) INK:08. Samtal mellan läkare och patient.

- 01 L2: vänja sej vi och kanske påverka i den mån de går
 02 (1,4)
 03 L2: men att eh de:e ju viktigt i alla fall att att att att
 04→ **de bli- sker en viss uppföljning** å då tycker ja
 05 de:e bra som de ha kommit fram °att att att°
 06→ **de finns en en en läkarkontakt?**
 07 å [() (nu)
 08 P8: [mm
 09→ L2: **å den här föreningskontakten?**
 10→ **å [också arbets]kamraters [kontakt]**
 11 P8: [mm] [mm]
 12→ L2: som gör att **man nu kommer**
 13→ .hh kan **kan fundera tillsammans** på di här be°svären
 14 å de:e de:e ju () nog°
 15 (0,5)

I exempel (24) använder läkaren olika typer av opersonliga konstruktioner då han tilltalar patienten: *de sker en viss uppföljning* (rad 4), *de finns en läkarkontakt* (r. 6), *å den här föreningskontakten å också arbetskamraters kontakt* (r. 9–10) och *att man nu kan fundera tillsammans på di här besvären* (r. 12–13). Med andra ord sker eller existerar något eller ”man” gör något i allmänhet. Detta kan tolkas så att läkaren visar respekt för patientens personliga integritet genom att inte komma för nära patienten genom direkt tilltal. En sådan distanshållande strategi för att visa respekt förekommer oftare då parterna inte känner varandra sedan tidigare, vilket är fallet i exempel

⁵⁷ Exemplet är från korpusen LOP (Läkare och patient, samtal 15; Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 1988–1992), se Norrby m.fl. 2014.

⁵⁸ Resonemanget i detta stycke och stycket efter exemplet bygger på Norrby m.fl. 2014.

(24). Strategin är också typisk för motsvarande situationer i samtal på finska i Finland.⁵⁹ I motsvarande situationer i Sverige verkar institutionella representanter som läkare däremot tillämpa en strategi som går ut på att minska det sociala avståndet (jämför exemplet med *vi* och namntilltal i texten ovan).

En annan central kommunikativ rutin är att presentera sig på telefon. Speciellt i samtal per trådtelefon eller till mottagare som inte kan förväntas känna igen uppringaren blir det aktuellt att identifiera sig. Vanligen gör man detta genom en kombination av en hälsnings- och presenteringsfras, t.ex. *Hej, det är Eva*. Mönstren skiljer sig härvid från varandra i Sverige och Finland, i synnerhet i institutionella samtal, t.ex. när man ringer upp en myndighet eller en kommersiell tjänst. Utdraget i exempel (25) är hämtat från ett samtal till Luckan i Helsingfors och uppvisar det typiska finlandssvenska mönstret för uppringarens självpresentation:

<i>(nå) + de e + namn + här + hälsning</i>
--

(25) TSL-94:03. Servicesamtal på telefon. (E)xpedit, (K)und.

01 ((ringsignal))
02 E: Luckan Maj Ringman
03→ K: **nå de e Siv Alberg här he:j**
04 E: hej hej↑
05 K: .hh hördu ja ringer å frågar om du vet-

I (26) exemplifieras en annan vanlig presentationsformel:

<i>(nå) + de här e + namn + hälsning</i>
--

(26) TSL-94:15. Servicesamtal på telefon. (E)xpedit, (K)und.

01 ((ringsignal))
02 E: Ringman
03→ K: **nå de här e Nina Holm hej**
04 E: hej hej

⁵⁹ Jfr Yli-Vakkuri 2005 och se exempel i t.ex. Sorjonen m.fl. 2001.

Som vi ser inleds talarpresentationen gärna med ett signalord, som typiskt är *nå* i Finland, medan *ja* i stället används i Sverige; för *nå*, se även exempel (6), (7) och (8) ovan.

I motsvarande telefonsamtal i Sverige finns det en tendens till en större formell variation: talarpresentationen kan vid sidan av *de e* inledas med *mitt namn e (Eva)* eller *jag heter (Eva)* eller ta en omvänd ordföljd i *(Eva) heter jag*. Det strukturellt mest påfallande mönstret i finlandssvenska självpresentationer är däremot att placera hälsningen sist, medan den brukar inleda denna kommunikativa rutin i Sverige; alltså *Hej, det är Eva* snarare än *Det är Eva, hej*. Ett annat finländskt särdrag är benägenheten att foga in ett generiskt platsadverbial (*här*) i självpresentationen: *Det är Eva här, hej*; alternativt finns platsadverbialet i den demonstrativa frasen *det här* som i *Det här är Eva, hej*. Dessa konventioner, som har drag av en grammatisk konstruktion i och med att de formellt är så stabila och används för att uttrycka något specifikt i ett bestämt kommunikativt sammanhang, har ett strukturellt motstycke i finskan, där självpresentationer på telefon oftast har formen *No, Eeva tässä, hei*, dvs. [no + namn + platsadverbial + hälsning], eller: *No, tässä on Eeva, hei*, dvs. [no + platsadverbial + kopulaverb + namn + hälsning].⁶⁰ Det finska och finlandssvenska sättet att uttrycka sig följer sålunda ett gemensamt allmänt mönster som avviker från bruket i Sverige.⁶¹

Att inleda utsagor med nekningsordet *inte* är ett känt och rätt påfallande stildrag i finlandssvenska samtal. Den normala positionen för negationen är inne i satsen, t.ex. *Det är inte så*, men satser med negation i satsens spets, t.ex. *Inte är det så*, kan uppgå till en fjärdedel av alla negerade satser i livligt finlandssvenskt vardagsspråk.⁶² Negationen i början av ett yttrande signalerar alltid en kontrast i förhållande till vad någon annan sagt eller vad man kunde förvänta sig i sammanhanget. En typisk användning finns i protesterande responser

⁶⁰ Se Hakulinen 1995; även Hakulinen m.fl. 2004:975.

⁶¹ Se Lindström 2014.

⁶² Lindström 2009.

där talaren avfärdar den andras uppfattning. Detta är fallet i exempel (27) nedan, hämtat från ett vardagssamtal mellan yngre vuxna män.

(27) SAM:V1. Vardagligt samtal.

- 01 O: ja kommer ihåg att ja ännu följande da yra omkring
02 i Åbo me min satans verrare
03 L: int den där v̄inröda väl
04 O: ja jūst den
05→ M: **int** va den v̄inrö utan den va lite av ljusare rö

Inledningar med *inte* är också vanliga i utsagor där talaren försäkrar eller betonar att ett visst sakförhållande verkligen inte är fallet. Då kan yttrandet också innehålla modaladverbet *ju*, med vilket talaren ytterligare förstärker bidraget genom att åsyfta gemensam kunskap och vädjar om lyssnarens medhåll. Exempel (28) från ett annat vardagligt samtal illustrerar detta.

(28) HGRIS:V1. Vardagligt samtal.

- 01 S: men då e de liksom då- men då ska alla bli student
02→ **[int** e de ju-
03 U: [å de:e därför de:e
04→ S: **int** e de ju rimlit att åtti procent eller nitti procent
05 av [befolkningen blir studenter
06 U: [näe

Syntaktiskt och pragmatiskt besläktat med satsinitialt *inte* är också den mycket vanligt förekommande spetsställningen av adverbet *nog* i finlandssvenska; jfr *no 'nog'* på rad 7 i ex. (11). Ordföljden verkar vara ovanlig i dagens sverigesvenska.⁶³

Negationen kan även inleda yttranden som fungerar som frågor. Den negativa utformningen förutser en bekräftelse av den negativa förväntning som genom ordföljden placeras i förgrunden för sådana frågor. Här kan man se ett samband med den polaritetskongruens som förekommer vid uppbackning, dvs. utsagor med negererat innehåll kvitteras (och accepteras) med negation; jfr ex. (3). Ett exempel på en

⁶³ Se Nilsson 2005:136.

negationsinledd fråga ser vi i utdraget i (29) där en patient i början av en medicinsk konsultation vill försäkra sig om att hon får ha skorna på. Läkaren bekräftar patientens negativt formulerade förväntning genom att formulera en tillåtelse: *de (skorna) får vara på ja*.

(29) INK:18. Samtal mellan läkare och patient.

01→ P: hördu **int** behöver ja ta skorna bort
02 L: de får vara på ja

Sådana här negerade frågor uttrycker ofta önsknningar och begäran av olika slag, t.ex. *Inte har du en snus att bjuda på?* Handlingar av detta slag tolkas som modesta därför att en jakande respons, som skulle gå emot förväntningarna, blir en glad överraskning för den pessimistiskt orienterade frågaren samtidigt som den tilltalade formellt sett ges utrymme att säga nej, dvs. bekräfta den negativa förväntningen.

I dagens sverigesvenska är det sällsynt med adverbet *inte* som satsinledare, bortsett från nordsvenska varieteter, även om ordföljden i sig är helt korrekt svenska. Däremot är negationen *ei* i olika böjda former vanlig i inledningen av responsyttranden på finska. Det finska bruket kan sålunda ha påverkat det florerande bruket av negationsinledda yttranden i finlandssvenska. Spetsställd negation verkar emellertid ha varit något vanligare i sverigesvenskt talspråk för ca hundra år sedan. Om detta vittnar till exempel den dramadialog som skrevs i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet.⁶⁴

6.5 Summering om finlandssvensk samtalskultur

Många av de drag som är utmärkande för svenskt samtalsspråk i Finland har likheter med bruket i finska, vare sig det gäller lexikala element eller stilistiska mönster. Det här kan förklaras med att de finsk- och svenskspråkiga i Finland bildar en sociokulturell gemenskap

⁶⁴ Se Lindström 2009.

som har haft täta kontakter med varandra och delar historia, värderingar och traditioner.⁶⁵ Växelverkan mellan språkgrupperna i denna gemenskap har också, oberoende av språk, lämnat spår i den finländska samtalskulturen, trots att finska och svenska är strukturellt mycket olika språk. I själva verket är svenskan i Finland även i sin talade form i allt väsentligt grammatiskt lik svenskan i Sverige.⁶⁶ Särdragen kommer i stället fram i hur man väljer att framställa sig själv och uttrycka sin relation till samtalspartnern.

En del av särdragen i finlandssvenskt samtalsspråk har att göra med lexikala enskildheter, som fallet är med signalord i social interaktion. Uttryck som *jå*, *nå*, *aj* och *hej* ingår inte i den grammatiska utformningen av en sats utan placeras som interjektioner före eller efter den. Det gör att de är enkla att låna in från ett språk till ett annat, samtidigt som det handlar om uttryck som är viktiga för regleringen av det sociala umgänget i en samtalsvärld. Signalorden är en ganska naturlig bytesvara i en gemenskap där talare med olika språkbakgrund kommer i kontakt med varandra. Influenserna kan då gå i bägge riktningar: finlandssvenskans *jå*, en variant av det svenska *ja*, har övertagits till talad finska i formen *joo*, medan finskans tveckmarkör *tota* transformerats till det semantiskt motsvarande *dedär* eller *dehär* i finlandssvenska, utan en klar allmänsvensk förebild. Den andra typen av bytesvara i en talgemenskap är just ordbetydelser. Exempel är de svenska adverbena *nog* och *nu* som har delvis olika innebörd i finlandssvenskt och sverigesvenskt samtalsspråk. Det finlandssvenska bruket är influerat av finskan där *kyllä* och *nyt* har samma funktioner som i finlandssvenska. En sådan särutveckling påverkar inte språkets struktur, men lexikala element får innebörder som är mindre utbredda i standardspråket eller förlorar sådana som finns i standarden.

Den sociokulturella gemenskapens betydelse för språkbruket har dock mer djupgående konsekvenser för det vi här kallat samtalsstil.

⁶⁵ Saari 1995, 1997.

⁶⁶ Wide & Lyngfelt 2009.

Mönstren för hur man tilltalar varandra, presenterar sig själv eller uttrycker värderingar vittnar om hur man i ett samhälle brukar eller till och med bör förhålla sig till den andras person och föra fram sig själv. Också på detta plan uppvisar den finlandssvenska samtalskulturen drag som mera liknar den finska än den allmänsvenska normen. Även om man både i Sverige och i Finland har en mycket avslappnad tilltalskultur jämfört med den som är rådande i till exempel Centraleuropa är man snäppet mer informell och personlig i Sverige, samtidigt som man på svenska i Finland mer obehindrat kan uttrycka social respekt med niande, eller genom att helt undvika tilltal. Sådana små skillnader mellan talare av samma språk kan leda till oväntade missförstånd: den aktivt och familjärt tilltalande svensken kan för en finländare förefalla ytlig och påflugen, medan finlandssvensken i Sverige kan verka undvikande och oengagerad.

Medvetenheten om att det finns skillnader mellan sverigesvenskt och finlandssvenskt samtalsspråk har inte bara ett rent språkvetenskapligt intresse, utan den är väsentlig för den interkulturella kommunikationen på svenska. Samtal består av små sociala handlingar som avlöser varandra och som nyanseras med små men viktiga signaler om samförstånd och respekt talare emellan. Missar man signalerna kan hela det sociala växelspelet kollapsa och den sociala interaktionen resultera i något annat än vad man hade varit ute efter.

Transkriptionsnyckel

[överlappande tal inleds
]	överlappande tal slutar
=	1. yttranden hakas på varandra utan hörbar paus 2. yttrandet fortsätter på en annan rad
(.)	en mikropaus = en paus under 0,2 sekunder
(1,2)	en paus uttryckt i (tiondels) sekunder
de:e	hopdraget uttal (t.ex. <i>de:e</i> för skriftbildens /det är/)

ja:	förlängt ljud (kolon efter ett vokal- eller konsonantljud)
ja	betonad stavelse
#ja#	tal med knarr i rösten
ja	tal med skratt i rösten
”ja”	tal med förställd röst
JA	högre röststyrka än i omgivande tal
°ja°	lägre röststyrka än i omgivande tal
>ja<	snabbare tal än i omgivande tal
<ja>	långsammare tal än i omgivande tal
ja-	plötsligt avbrott
.ja	ordet sägs på inandning
.h/.hh	inandning (kortare/längre)
h/hh	utandning (kortare/längre)
mt	smackande ljud
(ja)	transkriptionen är osäker
()	ohörbart
(...)	utelämning i transkriptionen
?:	osäkert vem som talar
((skratt))	transkriberarens kommentarer
,	rak intonation (fortsättningston)
.	fallande intonation
?	tydligt stigande intonation
˘	något stigande intonation
↑	lokal tonhöjning
→	raden innehåller språkdraget som fokuseras i analysen

Material

Dialektinspelning i Pernå = Inspelning gjord vid fältbesök till Liljendal och Pernå 12–15/2 2003. Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.

DYLAN = Fokusgruppsamtal inspelade 2007 för EU-projektet DYLAN (Language Dynamics and the Management of Diversity; Språkets dynamik och hanteringen av språklig mångfald). Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.

HGRIS = Ett vardagligt samtal inspelat i Helsingforsregionen i november 2003 i anslutning till projektet Samtalsspråkets grammatik. Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.

HLUC = Servicesamtal insamlade i Helsingfors 2013 för programmet Interaktion och variation i pluricentriska språk – kommunikativa mönster i sverigesvenska och finlandssvenska. Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.

HUSA = Intervjuer och diskussioner insamlade för projektet Språk och attityder bland helsingforssvenska ungdomar 1994–1995. Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet samt Institutet för de inhemska språken.

INK = Interaktion i en institutionell kontext. Inspelningar gjorda på läkarmottagningar 1996–2000. Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet samt Institutionen för folkhälsovetenskap, Helsingfors universitet.

SAM = Samtal inspelade 1989–1993 i anslutning till projektet Svenska samtal i Helsingfors. Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.

Spara talet = Intervjuer och samtal med informanter från olika dialektområden i Svenskfinland inspelade 2005–2008. Svenska litteratursällskapet i Finland.

Svestra = Inspelningar gjorda på olika orter i Svenskfinland i anslutning till projektet Finlandssvenska samtalsstrategier (SVESTRA) 1999–2001. Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.

TSL-94 = Telefonsamtal inspelade på Luckan i Helsingfors 1994. Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.

Litteratur

Anward, Jan, 2003: 'att'. I: *Språk och stil* 13. S. 65–85.

Bergroth, Hugo, 1928: *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Helsingfors: Schildts.

Eriksson, Mats, 1997: *Ungdomars berättande. En studie i struktur och interaktion*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 43. Uppsala: Uppsala universitet.

Etelämäki, Marja, 2006: *Toiminta ja tarkoite. Tutkimus suomen pronominiesta tämä*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Etelämäki, Marja & Jaakola, Minna, 2009: "Tota" ja puhetilanteen todellisuus. I: *Virittäjä* 2/2009. S. 188–212.
- Fremer, Maria, 1998: Så va ja helt @UÄ:::@. Dramatiserade sekvenser i ungdomssamtal. I: Lehti-Eklund, Hanna (red.), *Samtalsstudier*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur B:19. Helsingfors: Helsingfors universitet. S. 57–70.
- Green-Vänttinen, Maria, 2001: *Lyssnaren i fokus. En samtalsanalytisk studie i uppbackningar*. Studier i nordisk filologi 79. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Hakulinen, Auli, 1995: Grammatiken och samtalet. I: *Folkmålsstudier* 36. S. 169–184.
- Hakulinen, Auli & Saari, Mirja, 1995: Temporaalisesta adverbista diskurssipartikkeliksi. I: *Virittäjä* 4/1995. S. 481–500.
- Hakulinen, Auli, Vilkuna Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen Tarja Riitta & Alho, Irja, 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hayashi, Makoto & Yoon, Kyung-Eun, 2006: A cross-linguistic exploration of demonstratives in interaction. With particular reference to the context of wordformulation trouble. I: *Studies in Language* 30 (3). S. 485–540.
- Henricson, Sofi, 2009: Kopulaverbet *vara* som citatmarkör i svenskt ungdomsspråk. I: Collin, Lotta & Haapamäki, Saara (red.), *Svenskan i Finland 11*. Skrifter från svenska institutionen vid Åbo Akademi 7. Åbo: Åbo akademis bibliotek. S. 66–76.
- Henricson, Sofie, 2010: Är *att* en citatmarkör? I: Falk, Cecilia, Nord, Andreas & Palm, Rune (red.), *Svenskans beskrivning 30*. Stockholm: Institutionen för nordiska språk. S. 112–122.
- Henricson, Sofie, 2011: A contact-linguistic view on Finland-Swedish quotatives *vara*, 'be', and *att*, 'that'. I: Gregersen, Frans, Parrott, Jeffrey K. & Quist, Pia (red.), *Language Variation – European Perspectives III. Selected papers from the 5th International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 5), Copenhagen, June 2009*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 59–70.
- Himmelman, Nikolaus P., 1996: Demonstratives in Narrative Discourse: A Taxonomy of Universal Uses. I: Fox, Barbara (red.), *Studies in Anaphora*. Typological Studies in language 33.

Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 205–254.

Landqvist, Håkan, 2001: *Råd och ruelle. Moral och samtalsstrategier i Giftinformationscentralens telefonrådgivning*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 55. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Laury, Ritva, 1997: *Demonstratives in Interaction: The Emergence of a Definite Article in Finnish*. Studies in Discourse and Grammar 7. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Laury, Ritva & Seppänen, Eeva-Leena, 2008: Clause combining, interaction, evidentiality, participation structure, and the conjunction-particle continuum. The Finnish *että*. I: Laury, Ritva (red.), *Crosslinguistic Studies of Clause Combining. The multifunctionality of conjunctions*. Typological Studies in Language 80. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 153–178.

Lehti-Eklund, Hanna, 1992: Användningen av partikeln *nå* i helsingforssvenska samtal. I: Hellberg, Staffan, Kotsinas, Ulla-Britt, Ledin, Per & Lindell, Inger (red.), *Svenskans beskrivning 19*. Lund: Lund University Press. S. 174–184.

Lehti-Eklund, Hanna, 2002: Om *att* som diskursmarkör. I: *Språk och stil* 11. S. 81–118.

Lindström, Jan, 2008: *Tur och ordning*. Introduktion till svensk samtalsgrammatik. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Lindström, Jan, 2009: Negationen *inte* i satsens spets – *Int e de ju rimlit*. I: Wide, Camilla & Lyngfelt, Benjamin (red.), *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 163–189.

Lindström, Jan, 2014: Uppringaren öppnar samtalet. Svenska, finlandssvenska och finska konventioner. I: Rossi, Paula m.fl. (red.), *Svenskan i Finland 14*. Uleåborg: Uleåborgs universitet.

Lindström, Jan & Londen, Anne-Marie, 2008: Constructing reasoning. I: Leino, Jaakko (red.), *Constructional Reorganization*. Constructional Approaches to language 5. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 105–152.

Lindholm, Camilla, 2000: *nå hu ha utvecklingen vari sen då*. Bruket av partiklarna *nå* och *då* i frågor ställda av läkaren. I: Keski-Raasakka, Kyllikki & Söderholm, Pirjo (red.), *Svenskan i Finland 5*. Joensuu: Joensuu universitet. S. 126–138.

Linell, Per, 2005: En dialogisk grammatik? I: Anward, Jan & Nordberg, Bengt (red.), *Samtal och grammatik. Studier i svenskt samtalsspråk*. Lund: Studentlitteratur. S. 231–328.

Londen, Anne-Marie, 2000: *å dedär(an) å*. Att leta efter ord på finlandssvenska. I: Keski-Raasakka, Kyllikki & Söderholm Pirjo (red.), *Svenskan i Finland 5*. Joensuu: Joensuu universitet. S. 150–163.

Londen, Anne-Marie & Jan Lindström 2007. Att komma till en konklusion. Om konjunktionerna *så att* och *men att* i svenskt samtalsspråk. I: Engdahl, Elisabet & Londen, Anne-Marie (red.), *Interaktion och kontext. Nio studier av svenska samtal*. Lund: Studentlitteratur. S. 91–138.

Lyngfelt, Benjamin, 2003: Samordnande *att* – en talspråklig sambandsmarkör sedd från ett syntaktiskt perspektiv. I: *Texten framför allt. Festskrift till Aina Lundqvist på 65-årsdagen den 11 september 2003*. Göteborg: Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. S. 139–149.

Nilsson, Jenny, 2005: *Adverb i interaktion*. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 4. Göteborg: Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet.

Norrby, Catrin, Nilsson, Jenny & Nyblom, Heidi, 2007: Tilltalande tilltal? Om tilltalsskick i Sverige och Finland. *Språk och Stil* 17. S. 5–29.

Norrby, Catrin, Wide, Camilla, Lindström, Jan & Nilsson, Jenny, 2014: Finns det nationella svenska kommunikationsmönster. Tilltal i läkare-patientsamtal i Sverige och Finland. Manus insänt till konferensvolymen för *Svenskans beskrivning 33* (Helsingfors 15–17 maj 2013). Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen vid Helsingfors universitet.

Palmén, Helena, 2008: Lyssnarsignaler i östnyländsk dialekt. I: Palmén, Helena, Sandström, Caroline & Östman, Jan-Ola (red.), *Dialekt i östra Nyland. Fältarbete i Liljendal med omnejd*. Nordica Helsingensia 14. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. S. 145–156.

Saari, Mirja, 1994: Diskurspartiklar i sociokulturell belysning. I: Jörgensen, Nils, Platzack, Christer & Svensson, Jan (red.), *Språkbruk, grammatik och språkförändring. En festskrift till Ulf Teleman 13.1.1994*. Lund: Institutionen för nordiska språk vid Lunds universitet. S. 65–74.

Saari, Mirja, 1995: ”Jo, nu kunde vi festa nog”. Synpunkter på svenskt språkbruk i Sverige och Finland. I: *Folkmålsstudier* 36. S. 75–108.

Saari, Mirja, 1997: Finlandssvenskan i sociokulturell belysning. I: Fremer, Maria, Lilius, Pirkko & Saari, Mirja (red.), *Norden i Europa. Brott eller kontinuitet?* Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. S. 27–43.

Saari, Mirja, 2000: *Den sir läcker ut den där salladen*. Om användningen av adnominala *den där*-fraser i svenskan. I: *DENNA – DEN HÄR – DEN DÄR. Om demonstrativer i tvärspråklig belysning. En minnesskrift till Elsie Wijk-Andersson*. ASLA Information 26:2 2000. Uppsala: Association suédoise de linguistique appliquée (ASLA). S. 103–138.

Saari, Mirja & Lehti-Eklund, Hanna, 2015: The Swedish *nu*: a historical perspective. I: Auer, Peter & Maschler, Yael (red.), *Nu and its relatives: a discourse marker across the languages of Europe and beyond*. Berlin: de Gruyter.

SAG = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: Svenska Akademiens grammatik. Stockholm: Svenska Akademien (Norstedts Ordbok distr.).

SAOB = Ordbok öfver svenska språket utgifven af Svenska Akademien, 1898–. Lund: Svenska Akademiens ordboksredaktion.

Seppänen, Eeva-Leena, 1998: *Läsnäolon pronominit: Tämä, tuo, se ja hän viittaamassa keskustelun osallistujan*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sorjonen, Marja-Leena, Peräkylä, Anssi & Eskola, Kari (red.), 2001: *Keskustelu lääkärin vastaanotolla*. Tammerfors: Vastapaino.

Sundman, Marketta, 2000: Svenska och finska demonstrativer som definithetsmarkörer i muntliga narrativer hos tvåspråkiga finländare. I: *DENNA – DEN HÄR – DEN DÄR. Om demonstrativer i tvärspråklig belysning. En minnesskrift till Elsie Wijk-Andersson*. ASLA Information 26:2 2000. Uppsala: Association suédoise de linguistique appliquée (ASLA). S. 139–164.

Tandefelt, Marika, 2011: Tre nedslag i svenskans samtidshistoria, del 3. Ses det gås utan ljus? – om finländskt och svenskt tilltal. I: *Språkbruk* 1/2011. S. 12–16.

Thelander, Kerstin, 2008: *Nog* är mer än tillräckligt. I: Nordman, Marianne, Björklund, Siv, Laurén, Christer, Mård-Miettinen, Karita & Pilke, Nina (red.), *Svenskans beskrivning 29*. Skrifter utgivna av Svensk-österbottniska samfundet 70. Vasa: Svensk-österbottniska samfundet. S. 292–300.

Tykesson-Bergman, Ingela, 2006: Samtal i butik. Språklig interaktion mellan biträden och kunder. *Stockholm Studies in Scandinavian Philology, New Series* 41. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Wide, Camilla, 2008a: Bruket av demonstrativa pronomen och bestämd form i östnyländska samtal och intervjuer. I: Lindström, Jan (red.), *Språk och interaktion 1*. Nordica Helsingensia 10. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. S. 107–149.

Wide, Camilla, 2008b: En diskursfokuskonstruktion i östnyländska. I: Palmén, Helena, Sandström, Caroline & Östman, Jan-Ola (red.), *Dialekt i östra Nyland. Fältarbete i Liljendal med omnejd*. Nordica Helsingensia 14. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. S. 53–109.

Wide, Camilla, 2009: Bestämd artikel i finlandssvenska dialekter. I: Wide, Camilla & Lyngfelt, Benjamin (red.), *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 247–294.

Wide, Camilla, 2011: Pronomenen *den här* och *den där* som planeringspartiklar i finlandssvenska dialekter. I: Bockgård, Gustav & Jenny Nilsson (red.), *Interaktionell dialektologi*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen. S. 251–306.

Wide, Camilla & Lyngfelt Benjamin, 2009: Svenskan i Finland, grammatiken och konstruktionerna. I: Wide, Camilla & Lyngfelt, Benjamin (red.), *Konstruktioner i finlandssvensk syntax. Skriftspråk, samtal och dialekter*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 11–43.

Wijk-Andersson, Elsie, 1993: Bestämt markerat – hur då? Något om framförställda bestämdhetsmarkeringar i sverigesvenska och finlandssvenska. I: *Språk och stil* 3. S. 141–162.

Yli-Vakkuri, Valma, 2005: Politeness in Finland: Evasion at all costs. I:
Hickey, Leo & Stewart, Miranda (red.), *Politeness in Europe*. Clevedon:
Multilingual Matters. S. 189–202.